

CHAPTER «PHILOLOGICAL SCIENCES»

ADAPTATION OF EMOTIONAL METAPHORS IN TRANSLATIONS OF ENGLISH TEXTS: LINGUISTIC STRATEGIES AND CULTURAL FEATURES

АДАПТАЦІЯ ЕМОЦІЙНИХ МЕТАФОР У ПЕРЕКЛАДАХ АНГЛІЙСЬКИХ ТЕКСТІВ: ЛІНГВІСТИЧНІ СТРАТЕГІЇ І КУЛЬТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ

Daryna Mudryk¹

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-531-0-46>

Abstract. The study explores the adaptation of emotional metaphors in the translation of English texts into Ukrainian, focusing on linguistic strategies and the influence of cultural differences on metaphor interpretation and usage. Emotional metaphors play a crucial role in human communication, shaping the expression of feelings and attitudes within a given cultural context. However, their translation poses significant challenges due to conceptual and cultural discrepancies between languages. This research investigates the ways in which translators handle these challenges and examines the impact of cultural differences on the perception and transmission of emotional metaphors in translation.

The study is based on a combination of cognitive linguistics, translation studies, and corpus analysis. The research employs a comparative approach, analyzing English-language literary and journalistic texts alongside their Ukrainian translations. The methodological framework includes conceptual metaphor theory (Lakoff & Johnson, 1980), which provides insights into the cognitive basis of metaphors and their cultural variations. Additionally, the study utilizes corpus linguistics to identify translation patterns and strategies used in rendering emotional metaphors.

¹ Senior Lecturer,
Doctor of Philosophy at the Department of Foreign Languages,
National University of Water and Environmental Engineering, Ukraine

The primary goal of this research is to determine the key linguistic strategies for adapting emotional metaphors in translation while maintaining their communicative and cultural functions. The study categorizes these strategies into four main types: (1) preserving the original metaphor, (2) modifying the metaphor's imagery or intensity, (3) neutralizing or de-metaphorizing the expression, and (4) replacing the metaphor with a culturally equivalent phrase. Through a detailed analysis of translated texts, the study assesses the effectiveness and frequency of these strategies in different contexts.

The findings reveal that while some metaphors can be directly translated without significant changes, others require substantial modification due to cultural differences in emotional conceptualization. The study highlights the importance of cultural sensitivity in translation, as certain metaphorical expressions may evoke different connotations in the target audience. Moreover, the research identifies common errors in metaphor adaptation, emphasizing the risks of misinterpretation or loss of emotional intensity in translation.

In conclusion, the study underscores the necessity of a nuanced approach to translating emotional metaphors, advocating for the balance between linguistic fidelity and cultural appropriateness. The results provide valuable insights for translators, linguists, and researchers in the field of translation studies, contributing to a deeper understanding of how cultural factors shape metaphor adaptation. Further research may expand the scope of this analysis by exploring other language pairs and conducting experimental studies on reader perception of translated metaphors.

1. Вступ

Метафора є одним із ключових засобів концептуалізації дійсності, що відображає особливості мислення, культури та мовної картини світу певної спільноти. Серед різноманітних типів метафор особливе місце займають емоційні метафори, які відіграють важливу роль у вираженні почуттів, формуванні емоційного забарвлення тексту та його впливу на реципієнта. Враховуючи те, що емоційна сфера нерозривно пов'язана з культурними нормами і традиціями, переклад емоційних метафор постає складним завданням, що вимагає не лише лінгвістичної, а й міжкультурної компетентності.

Актуальність дослідження зумовлена зростаючим інтересом до міжкультурної комунікації та когнітивної лінгвістики, а також необхідністю вироблення ефективних підходів до передачі емоційних метафор у процесі перекладу. Сучасні дослідження підтверджують, що при перекладі метафоричних конструкцій значна частина змісту може втрачатися або трансформуватися, що впливає на сприйняття тексту носіями іншої культури. Вивчення стратегій адаптації емоційних метафор у перекладі сприятиме підвищенню якості перекладу художніх, публіцистичних та інших текстів, де емоційне забарвлення відіграє ключову роль.

Мета дослідження полягає у виявленні та аналізі основних лінгвістичних стратегій адаптації емоційних метафор у перекладах англійських текстів українською мовою з урахуванням культурних особливостей мовних спільнот.

Для досягнення цієї мети визначено такі **науково-дослідницькі завдання**:

- Проаналізувати теоретичні засади дослідження емоційних метафор у контексті когнітивної лінгвістики та перекладознавства.
- Визначити основні труднощі, пов'язані з перекладом емоційних метафор через культурні відмінності.
- Дослідити та класифікувати лінгвістичні стратегії адаптації емоційних метафор у перекладі.
- Проаналізувати конкретні приклади перекладу емоційних метафор у художніх та публіцистичних текстах, виявивши ефективність застосованих стратегій.
- Визначити вплив культурних особливостей на вибір перекладацьких рішень та сформулювати рекомендації для перекладачів.

Об'єктом дослідження є процес перекладу емоційних метафор з англійської мови на українську з урахуванням культурних відмінностей. Предметом дослідження виступають лінгвістичні стратегії адаптації емоційних метафор у перекладі, а також їхній зв'язок із культурними особливостями мовних спільнот. Особливу увагу приділено аналізу того, як метафори, що позначають емоційні стани, трансформуються під впливом культурно-специфічних факторів, що визначають їхню інтерпретацію та функціонування в тексті.

Методологія дослідження базується на міждисциплінарному підході, що поєднує методи когнітивної лінгвістики, перекладознавства та корпусного аналізу. У роботі застосовується порівняльний аналіз англійських текстів та їхніх українських перекладів, що дозволяє виявити особливості адаптації емоційних метафор. Використання методу когнітивного аналізу сприяє простеженню концептуальної структури емоційних метафор у різних культурах, що дає змогу визначити їхню універсальність або культурну специфіку. Корпусний аналіз спрямований на виявлення закономірностей у використанні перекладацьких стратегій у текстах різних жанрів, що допомагає простежити тенденції у відтворенні емоційних метафор. Крім того, застосування методу контекстуального аналізу дозволяє оцінити вплив жанру, стилю та культурних факторів на переклад, що забезпечує комплексний підхід до вивчення проблеми адаптації емоційних метафор у міжмовній комунікації.

Наукова новизна дослідження полягає у всебічному аналізі механізмів адаптації емоційних метафор у процесі перекладу з урахуванням культурної специфіки. Робота висвітлює не лише традиційні підходи до перекладу метафоричних конструкцій, а й розглядає когнітивні аспекти передачі емоційної образності у двох мовах. Особливий акцент зроблено на порівнянні стратегій, що застосовуються перекладачами для збереження або модифікації семантичного та прагматичного змісту емоційних метафор у художніх і публіцистичних текстах.

Практичне значення роботи полягає в можливості використання її результатів у перекладацькій діяльності, зокрема при роботі з художніми, медіатекстами та публіцистичними матеріалами, де емоційні метафори відіграють важливу роль. Отримані результати можуть бути корисними для розробки навчальних курсів з перекладознавства, міжкультурної комунікації та когнітивної лінгвістики. Вони також можуть стати підґрунтям для подальших досліджень у сфері теорії перекладу, особливо щодо питань адекватності передачі емоційного забарвлення в міжкультурній комунікації.

Логіка подання матеріалу побудована відповідно до поставлених завдань. У першому розділі досліджуються теоретичні засади метафоризації та особливості перекладу емоційних метафор. Другий розділ присвячений аналізу лінгвістичних стратегій адаптації метафор,

зокрема їхньому застосуванню в різних перекладацьких контекстах. Третій розділ зосереджується на ролі культурних чинників у процесі перекладу, а четвертий містить практичний аналіз перекладацьких рішень на основі корпусного дослідження.

У підсумковій частині узагальнюються результати дослідження, робляться висновки щодо ефективності різних перекладацьких стратегій та формулюються практичні рекомендації для перекладачів.

Розділ 1. Теоретичні засади дослідження емоційних метафор у перекладі

1.1. Поняття метафори у лінгвістиці: класичні та когнітивні підходи

Метафора є образним висловом, що вживається у переносному значенні та базується на неявному порівнянні двох об'єктів за схожими характеристиками. Вона розглядається як прихована аналогія, яка, ототожнюючи назви різних понять, розкриває суттєві риси об'єкта. Метафора також демонструє зв'язок між контекстуальним значенням і логічною сутністю понять, ґрунтуючись на спільних рисах. Таким чином, вона є одним зі способів образного відображення реальності.

Роль метафори в художній комунікації є надзвичайно важливою. Часто її розглядають як один із прийомів точного вираження думки, хоча сама ідея точності в цьому контексті є відносною. Як зазначає один із дослідників: «Для створення метафор не існує інструкцій, немає довідників для визначення того, що вона означає або про що повідомляє» [38, с. 45].

Ідентифікація метафори можлива лише тоді, коли вона містить художній компонент, адже її природа тісно пов'язана з рівнем творчих здібностей мовця. Метафори не можуть існувати поза мистецтвом, так само як комедія неможлива без жартів. Навіть у випадках, коли метафори можуть видаватися надмірно експресивними або провокаційними, вони все одно залишаються проявом креативного мислення.

А.П. Чудінов трактує метафору як «основну ментальну операцію, яка об'єднує дві понятійні сфери і створює можливість використувати потенції структурування сфери-джерела за допомогою нової сфери» [3, с. 7].

Для аналізу метафор сучасна наука застосовує різноманітні методи. Наприклад, експериментальні дослідження допомагають виявити особливості сприйняття та обробки метафоричних конструкцій у когнітивних процесах. Це може включати завдання на класифікацію, прийняття рішень, роботу з пам'яттю та уявою [28].

Аналіз мовних даних дозволяє дослідникам простежити вживання метафор у текстах різних жанрів, зокрема художньої літератури, наукових статей чи політичних промов. Водночас опитування та інтерв'ю дають змогу зрозуміти, як люди сприймають і використовують метафори у повсякденному мовленні.

Окрім традиційних методів, дослідники також звертаються до нейровізуалізаційних технологій, таких як магнітно-резонансна томографія (МРТ) або електроенцефалографія (ЕЕГ), які дозволяють виявити активність мозкових структур, залучених у процес метафоричного мислення. Це відкриває нові перспективи у вивченні когнітивної природи метафори та її впливу на комунікацію.

Дослідження метафор охоплює широкий спектр наукових дисциплін, зокрема лінгвістику, когнітивну науку, психологію, нейролінгвістику, антропологію та інші галузі.

Основні напрями вивчення метафор поділяються на кілька підходів:

- **Когнітивний підхід** розглядає, як метафори формуються та опрацьовуються у свідомості людини. Дослідники аналізують нейронні механізми, що беруть участь у метафоричному мисленні, їхній вплив на процеси категоризації та ухвалення рішень, а також роль у розумінні абстрактних понять [5].

- **Лінгвістичний підхід** фокусується на мовних аспектах метафор. Вчені досліджують їхні різновиди, структуру, семантичне наповнення та функції у мовленні. Значна увага приділяється тому, як метафори використовуються в текстах різних жанрів та яким чином вони впливають на інтерпретацію висловлювань, відображаючи національно-культурні особливості.

- **Психологічний підхід** аналізує вплив метафор на когнітивні процеси, зокрема пам'ять, уяву, емоції та творче мислення. Дослідження показують, що метафори сприяють більш ефективному засвоєнню та збереженню інформації, стимулюють креативність та використовуються в терапевтичній практиці.

– **Культурологічний підхід** вивчає взаємозв'язок метафор із системою цінностей, вірувань та світоглядом певної культури. Дослідники аналізують їхню роль у фольклорі, міфології, релігійних традиціях та їхній вплив на міжкультурну комунікацію.

Особливе значення має концептуальна теорія метафори, запропонована Дж. Лейкоффом і М. Джонсоном, згідно з якою метафори формуються на основі нашого досвіду взаємодії з фізичним світом [37]. Вчені виділили два основні типи концептуальних метафор:

– **Онтологічні метафори** пояснюють абстрактні явища через категорії матеріального світу. Наприклад, метафора «*час – це простір*» спирається на наш досвід орієнтації у просторі.

– **Іміджеві метафори** ґрунтуються на сенсорному досвіді, проєктуючи його на абстрактні поняття. Наприклад, метафора «*ідея – це їжа*» походить із нашого досвіду споживання їжі.

Е. Рош досліджувала роль метафор у процесах категоризації та концептуалізації понять. Її праці засвідчили, що:

– метафори широко застосовуються для упорядкування абстрактних категорій;

– різні типи метафор характерні для класифікації різних груп понять;

– метафори значною мірою впливають на наше розуміння та сприйняття навколишнього світу [32].

Дослідження Ж. Гауса та К. Стіл було присвячене когнітивним механізмам, що визначають розуміння та застосування метафор. Науковці виявили, що метафоричне мислення передбачає активацію як буквального, так і переносного значень слів, їхнє співставлення та формування нового значення шляхом когнітивного висновку. Таким чином, метафоричне осмислення базується на низці складних когнітивних процесів і залучає різні когнітивні здібності [40].

Л. Гатті досліджувала вплив метафор на мовлення, мислення, емоції та поведінку. Основні аспекти її наукових пошуків включають:

– **Емоційний вплив метафор:** Вона довела, що метафори здатні викликати емоційні реакції, оскільки вони визначають спосіб сприйняття та оцінки ситуацій. Наприклад, метафора «*кохання – це вогонь*» активує почуття пристрасті та захоплення.

– **Метафори як чинник поведінки:** Гатті досліджувала, як метафори можуть спрямовувати людську поведінку. Наприклад, метафора «*час – це гроші*» спонукає до ощадливого ставлення до часу.

– **Роль метафор у концептуалізації емоцій:** Вона показала, що метафори допомагають структурувати наші уявлення про емоції. Наприклад, вислів «я розбитий горем» передає фізичні відчуття, пов'язані зі станом скорботи та втрати [39].

Дослідження метафор має широкий спектр практичних застосувань:

– **Аналіз мовлення та комунікації:** Вивчення метафор сприяє розумінню того, як люди передають інформацію та впливають один на одного.

– **Вивчення когнітивних процесів:** Дослідження метафор допомагає з'ясувати, як функціонує мозок у процесах категоризації, прийняття рішень та створення образів.

– **Розвиток штучного інтелекту:** Аналіз метафор сприяє створенню алгоритмів, що дозволяють штучному інтелекту ефективніше розпізнавати та використовувати метафоричні конструкції, що покращує взаємодію між людиною та машиною.

– **Освітній процес:** Використання метафор є ефективним інструментом навчання, оскільки вони полегшують пояснення складних понять, стимулюють інтерес до навчання та покращують запам'ятовування.

– **Лінгвістична діагностика та терапія:** Аналіз використання метафор може допомогти у виявленні мовних та когнітивних порушень, таких як афазія, деменція чи розлади аутичного спектра. Крім того, метафори можуть застосовуватися у терапії для розвитку мовних навичок.

– **Літературознавчий аналіз:** Вивчення метафор у художніх текстах дозволяє глибше зрозуміти творчий задум автора, його стиль і культурний контекст.

Отже, дослідження метафор є важливим напрямком сучасної науки, який охоплює різні дисципліни та знаходить застосування в багатьох сферах людської діяльності.

1.2. Емоційна метафора як вербальне відображення почуттів і переживань

Емоційна метафора – це мовний засіб, що передає внутрішній емоційний стан людини через образи, запозичені з інших сфер досвіду, зокрема фізичного, природного чи соціального світу. Вона дозволяє структурувати та висловлювати емоції, роблячи їх більш зрозумілими і

доступними для комунікації. Метафоричне вираження емоцій відіграє важливу роль у повсякденному мовленні, художній літературі та психологічній практиці. Наприклад, вислів "серце стискається від страху" відображає фізичне відчуття дискомфорту, яке супроводжує сильне переживання, хоча серце фізично не змінюється.

Емоційна метафора є особливим типом концептуальної метафори, що проєктує абстрактні поняття емоцій на більш конкретні сфери людського досвіду. Вона є інструментом розуміння та вербалізації емоцій, які не завжди можна описати безпосередньо. Наприклад, фраза "вибухнув від гніву" показує зв'язок між гнівом і фізичним явищем вибуху, що підсилює експресивність висловлення [8].

Емоційні метафори відрізняються від когнітивних, структурних або орієнтаційних метафор тим, що їхня головна функція полягає у вербалізації почуттів та внутрішніх переживань. Наприклад, у когнітивних метафорах знання може бути представлене як світло ("осяянутий ідеєю"), а в орієнтаційних метафорах успіх асоціюється з підйомом ("на вершині кар'єри"). Натомість емоційні метафори безпосередньо пов'язані з переживанням почуттів, як-от "замерзле серце" у значенні емоційної холодності або відстороненості.

Емоційні метафори є невід'ємною частиною мовної картини світу, оскільки вони відображають загальнолюдське прагнення осмислити та структурувати емоції через зрозумілі образи. Вони допомагають людині виразити глибокі та складні почуття, які важко передати без образності. Наприклад, у різних культурах схожі емоційні стани описуються подібними метафорами: англійське "burn with jealousy" (горіти від заздрості) та українське "палати від заздрості" мають однакову концептуальну основу, що свідчить про універсальність певних метафоричних моделей.

Формування емоційних метафор базується на кількох когнітивних процесах, які дозволяють людині зіставляти емоції з фізичними явищами чи об'єктами. Це сприяє кращому розумінню емоційних станів і робить мовлення більш виразним.

Асоціації відіграють ключову роль у створенні емоційних метафор. Люди схильні зіставляти внутрішні переживання з зовнішніми явищами, які викликають подібні відчуття. Наприклад, сум часто порівнюється з темрявою або тягарем ("темна смуга в житті", "на серці

важко"), а щастя – зі світлом та підйомом ("сяяти від радості", "піднесений настрій"). Такі асоціації допомагають передати складні емоційні стани через знайомі фізичні образи.

Метафоризація емоцій значною мірою спирається на тілесний досвід людини. Фізичні реакції організму на певні емоції стають основою для формування метафор. Наприклад, страх часто супроводжується холодним потом або прискореним серцебиттям, що знаходить відображення у висловах "кинути в холодний піт", "серце вискакує з грудей". Аналогічно, гнів викликає відчуття спеки, що сприяє появі метафор типу "закипіти від люті" або "палати ненавистю" [9].

Концептуальні метафори є основою для формування емоційних висловлювань, оскільки вони допомагають структурувати та узагальнювати переживання. Наприклад, концепт "емоція – це рідина" відображається у таких висловах, як "переповнений почуттями", "виливати душу", "хвиля емоцій". Інший поширений концепт – "емоція – це об'єкт", що проявляється у фразах "тримати почуття при собі", "відпустити біль", "вантаж спогадів". Такі метафоричні моделі є універсальними та знаходять відображення в різних мовах, що підтверджує їхню глибоку когнітивну природу.

Отже, емоційна метафора не лише збагачує мову, а й дозволяє краще зрозуміти, як люди концептуалізують свої переживання. Вона базується на асоціативних зв'язках, тілесному досвіді та концептуальних структурах, що робить її потужним інструментом вербального вираження почуттів.

Емоційні метафори можуть бути поділені на кілька основних моделей, кожна з яких сприяє передаванню емоцій через конкретні образи, що допомагає краще зрозуміти і передати внутрішні переживання.

Метафори емоцій як фізичних станів зображають емоції через фізичні реакції організму, намагаючись передати те, що відбувається з тілом у момент переживання певного почуття. Наприклад, у фразі "серце стискається від страху" йдеться про фізичну реакцію на емоційний стан: страх часто викликає напруження, затисканість у грудях або прискорене серцебиття. Інший приклад – "потопити горе в алкоголі", де горе асоціюється з чимось, що можна «затопити» або нейтралізувати за допомогою зовнішнього впливу, як алкоголь. В таких метафорах емоції через фізичні реакції стають більш зрозумілими, оскільки

кожен з нас має досвід переживання фізичних змін у своєму організмі, пов'язаних із сильними почуттями.

Природні явища є дуже виразними та універсальними образами для метафоризації емоцій. Вони можуть зображати як інтенсивність емоцій, так і їх нестабільність. Наприклад, "гнів – це буря" або "вибухнути від гніву" показує, що гнів має природну силу, яка може бути неконтрольованою і руйнівною, як буря. Інший приклад: "щастя – це сонце" – цей вислів пов'язує радість і щастя з яскравим сонячним світлом, що приносить тепло та комфорт. Така метафора дозволяє краще уявити емоцію, перенести її на відомі природні явища, які за своєю сутністю мають певну стабільність або нейтральність (сонце як постійний елемент природи).

Просторові метафори активно використовуються для вираження емоцій, що змінюються залежно від напрямку чи рівня: підйом або падіння. Однією з найпоширеніших є метафора, де "щастя – це підйом". Вислів "я піднявся духом" або "у нього знову піднявся настрій" вказує на зростання емоцій, піднесеність або радість, що асоціюється з фізичним рухом вгору. Зворотне – "депресія – це падіння". Наприклад, вислів "впасти у депресію" передає занепад сил, емоційний спад, коли людині важко піднятися з фізичної чи психологічної ями. Просторові метафори дають змогу чітко описати зміни у настрої через загальноприйняті поняття висоти і глибини, що дозволяє краще зрозуміти змінність емоцій [12].

Емоційні метафори виконують кілька функцій у мові та комунікації, роблячи спілкування більш багатим і виразним.

Емоційні метафори значно посилюють виразність і експресивність мовлення. Вони надають словам емоційного забарвлення, допомагаючи слухачу чи читачу краще відчувати емоційний стан, про який йде мова. Наприклад, коли говоримо "серце розбивається" від горя, це створює сильну візуальну картину болю, що важко передати іншими словами. Такі вирази роблять мову більш емоційною, створюючи уявлення про переживання людини, що стоїть за словами.

Емоційні метафори є важливим інструментом для створення художніх образів. У літературі вони допомагають письменникам виразити складні почуття героїв, надаючи їм універсальне значення, яке легко сприймається читачем. Наприклад, у поезії можуть використовуватися

метафори на зразок "небо плаче", де дощу надається емоційне забарвлення, асоціюючи його з сумом або жалем. Такі метафори створюють глибші сенси та підсилюють емоційний ефект твору.

Емоції, як правило, абстрактні та складні для вираження, тому метафори допомагають зобразити їх у більш зрозумілих і конкретних формах. Це дозволяє людям не тільки точніше передавати свої почуття, але й краще їх розуміти. Наприклад, коли ми говоримо "світло в кінці тунелю" щодо надії, це переносить абстрактне поняття на конкретну картину, що дозволяє легше усвідомити позитивну зміну або вихід із важкої ситуації.

Таблиця 1.1

Основні моделі емоційної метафори та їх функції

Модель емоційної метафори	Приклад	Функція
Емоції як фізичні стани	"серце стискається від страху"	Передача емоцій через фізичні реакції
Емоції як природні явища	"гнів – це буря"	Зображення емоцій через природні явища
Просторові метафори	"щастя – це підйом", "депресія – це падіння"	Опис емоцій через змінність висоти або глибини
Посилення експресивності мовлення	"потопити горе в алкоголі"	Висловлення емоцій через образи для підвищення експресивності
Створення художніх образів	"небо плаче"	Використання метафор для створення образності в літературі
Полегшення розуміння емоцій	"світло в кінці тунелю"	Конкретизація абстрактних емоцій через образи

Ці моделі та функції емоційних метафор не лише збагачують мову, а й допомагають виразити складні емоційні стани доступним і зрозумілим способом.

Незважаючи на культурні та мовні відмінності, в усіх культурах існують універсальні емоційні метафори, які виражають схожі почуття за допомогою подібних образів. Наприклад, метафора "серце розбивається від болю" є розповсюдженою в багатьох мовах. Це зобра-

ження того, як емоційний біль проявляється через фізичні відчуття. В основі цієї метафори лежить спільне людське переживання того, як страждання «розриває» людину зсередини. Інший приклад – метафора "вогонь гніву", яка присутня в багатьох мовах світу і відображає сильну емоційну напругу, що може «випалити» людину чи ситуацію.

Культурні особливості також відіграють важливу роль у створенні емоційних метафор. Кожна культура має свої унікальні образи для вираження емоцій. Наприклад, в українській культурі часто використовуються метафори, пов'язані з природними явищами, такими як "буря в серці" або "замерзати від жалю". В англійській мові можна зустріти подібні метафори, але також широко використовуються метафори, пов'язані з тілесними станами або споживанням, наприклад, "heartache" (розбиття серця), що є більш конкретним образом фізичного болю, або "burning with anger" (горіти від гніву).

В арабській культурі можна знайти метафори, пов'язані з "пустелею" чи "пісок" для вираження відчуття спустошеності чи втрати. Мовні зразки таких метафор показують, як глибока культурна специфіка може формувати унікальні мовні образи для передачі емоцій.

У порівнянні з українською мовою, де активно використовуються природні образи, в англійській мові частіше зустрічаються метафори, пов'язані з тілесними відчуттями або механізмами, наприклад, "punch in the stomach" (удар в живіт), що описує сильний емоційний шок. Українська мова, в свою чергу, більше орієнтована на образи природних явищ і станів, що дозволяє передати емоційний зміст через стихійні природні процеси, як у метафорі "буря емоцій". Обидві мови використовують схожі загальні концепти, але методи метафоризації можуть суттєво відрізнятися через культурні особливості [21].

Емоційні метафори мають практичне значення в психотерапії та психологічному консультуванні, оскільки вони дозволяють пацієнтам виражати складні емоційні стани через прості образи, що спрощує розуміння і обговорення переживань. Наприклад, коли клієнт каже, що його "серце важке, як камінь", терапевт може використати цей образ для того, щоб розібратися в глибині емоційного стану та працювати з ним. Метафори дозволяють людям дистанціюватися від важких емоцій і розглядати їх через образи, що полегшує процес самовираження.

У рекламі емоційні метафори використовуються для створення яскравих, запам'ятовуваних образів, які викликають у споживача бажання придбати продукт чи послугу. Наприклад, у рекламних кампаніях часто використовуються метафори, які асоціюють продукт із позитивними емоціями: "аромат цього кави – це ваша радість" або "цей автомобіль – це свобода на колесах". Такі метафори створюють емоційний зв'язок між брендом і потенційним покупцем, викликаючи у нього бажання відчувати ті ж емоції, які обіцяє реклама.

Вивчення емоційних метафор є важливим елементом вивчення мови, особливо у контексті навчання іноземних мов. Метафори допомагають краще розуміти, як носії мови сприймають емоції та як їх виражають через мовні засоби. Наприклад, навчання метафор у різних мовах дозволяє студентам не лише розширити словниковий запас, а й глибше зрозуміти культурні відмінності у вираженні емоцій. Розуміння того, чому в одній мові "щастя" описується як "світло", а в іншій – як "висота", допомагає учням краще усвідомлювати культурні особливості сприйняття емоцій [24].

Загалом, емоційна метафора є потужним інструментом не лише в мовному вираженні, а й у культурному розумінні. Вона допомагає нам передавати складні емоційні стани через знайомі образи, полегшує комунікацію, дозволяючи людям зрозуміти один одного навіть тоді, коли вони не можуть прямо висловити свої почуття словами. Емоційні метафори дозволяють збагачувати мову, робити її більш експресивною і доступною. Їх вивчення відкриває нові горизонти для розуміння не лише лексичних і культурних відмінностей, а й глибинних механізмів людського мислення і переживання.

1.3. Культурна специфіка емоційних метафор у різних мовних системах

Мовна система є ключовим чинником у процесі формування емоційних метафор, оскільки граматичні та лексичні особливості кожної мови впливають на те, як емоції виражаються через метафори. У різних мовах за допомогою метафор емоцій може відбуватися передавання почуттів через конкретні образи, що відповідають особливостям культурної уяви носіїв цих мов.

Граматичні структури впливають на те, як саме ми вбудовуємо метафору в мовний контекст. Наприклад, в українській та англійській мовах існує велика кількість метафор, що пов'язані з тілесними відчуттями, однак в англійській мові через граматичну структуру простіше створювати динамічні метафори, які передають стан чи процес (наприклад, "fall in love" – падіння в любов). В українській мові це може виражатися через статичні образи, як, наприклад, "згоріти від пристрасті", що зберігає фізичний образ і передає емоційне напруження.

Лексика також має важливе значення, оскільки певні слова, що описують емоції, можуть мати значно більшу ширину значень в одній мові порівняно з іншою. У китайській мові, наприклад, слова "серце" (心, xīn) та "камінь" (石, shí) використовуються у метафорах, щоб описати різні емоційні стани. «Серце, як камінь» – це образ байдужості чи відсутності емоцій, що підкреслює культурну увагу до гармонії та внутрішнього спокою в китайській традиції. У той же час в англійській або українській мовах метафори, що пов'язані з «серцем», часто асоціюються з любов'ю або пристрасстю (наприклад, "heart is heavy" – важке серце).

Емоційні метафори можуть значно відрізнятися залежно від культурного контексту та традицій. Кожен народ має свій набір метафор, що відображає його уявлення про світ, природу та внутрішні переживання. Ці метафори служать не тільки інструментом для вираження емоцій, але й відображають глибші культурні цінності та традиції [26].

В українській культурі метафора «зігріти душу» є втіленням емоційного зв'язку між людьми, де тепло є символом підтримки, співчуття та душевної близькості. Ця метафора особливо характерна для української ментальності, де важлива роль приділяється гостинності та співпереживанню в родинних та соціальних відносинах. Водночас це також може бути метафорою для комфортних, позитивних емоційних станів, наприклад, після важкої розмови або важливого моменту підтримки, коли людина відчуває себе зрозумілою та прийнятою.

В англійській мові широко вживається метафора «a broken heart», яка передає емоції страждання, розчарування або глибокої втрати. Це дуже поширений образ у західній культурі, де серце традиційно асоціюється з любов'ю, і його «поломка» символізує біль від нещасної любові або важких переживань. В англійському контексті метафора

«broken heart» частіше вказує на вразливість людини після емоційної травми, що є типовим для культур, де особиста емоційна виразність має велике значення.

Китайська мова, зокрема, має свої унікальні метафори для опису емоцій, які тісно пов'язані з філософією та уявленням про гармонію і внутрішній спокій. Метафора «серце, як камінь» вживається для опису емоційної байдужості чи відсутності відчуттів. Це також може бути образом людини, яка, через свої внутрішні страждання або зазану травму, втрачає здатність виражати емоції або піддаватися їм. Ця метафора відображає не тільки специфіку китайської мови, але й культурні уявлення про важливість контролю емоцій та внутрішньої стійкості.

Культурні та релігійні концепти відіграють важливу роль у формуванні емоційних метафор, оскільки вони закладають основи для того, як люди сприймають і виражають свої емоції через мову. Відображаючи уявлення про духовність, моральність та взаємодію людини з навколишнім світом, ці концепти визначають, які емоції є прийнятними або важливими, а які – забороненими чи менш значущими [28].

Вплив християнської традиції, наприклад, можна побачити у метафорах, що асоціюють емоції з духовними станами людини. Християнські ідеї про чистоту душі, гріховність або прощення часто відображаються у таких виразах, як «чисте серце», «гріховна душа» або «покаяння», де серце або душа виступають як центри моральних переживань, вказуючи на внутрішню боротьбу між добром і злом. Це сприйняття емоцій через призму релігійних уявлень глибоко вкорінене в західній культурі.

Водночас, в східних культурах, таких як китайська чи японська, особливе значення має концепція гармонії і рівноваги. У китайській мові, як і в китайській філософії, існує поняття «гармонії» (和, hé), яке часто використовується для метафоричного вираження емоційних станів. Наприклад, коли людина перебуває в емоційному балансі, вона може говорити, що її душа «гармонійна», що означає відсутність внутрішнього конфлікту або боротьби. Це поняття гармонії прямо пов'язане з філософією даосизму, де важливість внутрішньої рівноваги йде в парі з природною простотою і спокоєм.

В японській мові також можна побачити відображення буддистських уявлень про «пустоту» (空, kū), яка у буддизмі позначає не

тільки фізичну порожнечу, але й внутрішній стан людини. Відповідно, емоції, пов'язані з переживаннями смутку, суму або страху, можуть бути описані як «порожні» (пусті), що означає відсутність емоційної насиченості чи заповнення. Таким чином, релігійні концепти східних традицій формують метафоричні образи емоцій як відсутності чи мінімалізму, що контрастує з більш західними уявленнями про емоційну насиченість.

Соціальні, культурні та гендерні норми також мають величезний вплив на формування емоційних метафор. Вони визначають, якими емоціями можна вільно ділитися в суспільстві, а які емоції краще залишити непоміченими або навіть придушити. В окремих культурах певні емоції можуть бути більше прийнятними для одних соціальних груп і забороненими для інших [29].

У патріархальних культурах, таких як арабські або деякі середземноморські країни, роль соціальних норм стає надзвичайно важливою. Метафори, що пов'язують емоції з фізичними характеристиками або соціальним статусом, є досить розповсюдженими. Наприклад, метафора «гордість – це корона на голові» в арабському контексті вказує на соціальний статус, високе становище в суспільстві та значимість емоцій, що проявляються у певних фізичних позах або жестах, які символізують авторитет та вищість.

Такі вирази зазвичай мають на увазі, що людина, яка відчуває гордість, не повинна демонструвати це прямо, але її внутрішня впевненість (гордість) виявляється через її позицію в суспільстві, де "корона" є символом лідерства і домінування. Подібні метафори підтримують стереотипи, згідно з якими емоції у чоловіків повинні бути більш вираженими через фізичні атрибути (як-от «гордість» або «сила»), в той час як жінки, навпаки, часто зображуються як емоційно більш «слабкі», і їхні емоції не повинні бути такими виразними.

У західних культурах часто зустрічаються метафори, що пов'язують емоції з особистісними досягненнями або інтелектуальними якостями, наприклад, «відчувати гордість за досягнення» або «підняти голову від гордості». Ці метафори можуть відображати певний індивідуалізм і цінність особистих зусиль у західних суспільствах [31].

У культурах, орієнтованих на колективізм (наприклад, у деяких азійських країнах), емоції, що виражають індивідуальні досягнення

чи гордість, можуть бути менш прийнятними. Тут соціальна гармонія і єдність групи важливіші за індивідуальні прояви гордості чи емоцій, тому відповідні метафори часто містять елементи скромності або колективних переживань, а не яскравих особистих емоційних висловів.

Таким чином, соціальні та культурні норми, а також історичні та релігійні традиції, мають значний вплив на те, як і які емоції можна виразити через метафори. Вони визначають не тільки зміст метафор, а й те, в яких соціальних контекстах ці метафори прийнятні для використання.

Емоційні метафори є важливим інструментом для вираження почуттів у мовах різних народів. Однак ці метафори мають як універсальні, так і культурно специфічні риси. Універсальні емоційні метафори – це вирази, що є зрозумілими й поширеними в багатьох культурах і мовах, оскільки вони базуються на загальних людських переживаннях та фізіологічних реакціях.

Наприклад, метафори на основі серця є дуже поширеними у багатьох культурах. Вираз «серце розривається» вказує на великий емоційний біль і використовується в різних мовах і культурах, таких як українська, англійська та іспанська. У більшості культур серце асоціюється з центром емоційного світу людини, що зумовлює появу таких універсальних метафор.

Інший приклад універсальної метафори – вираз «я втратив голову». Це метафора, яка вказує на сильне хвилювання або стан емоційної дезорієнтації. У різних культурах цей вираз може бути використаний для опису ситуації, коли людина переживає сильні емоції, такі як захопленість або відчай. Метафора пов'язує втрату «голови» з порушенням розуму через емоції, що є спільним для багатьох народів.

Однак, окрім універсальних метафор, існує й велика варіативність у тому, як емоції метафоризуються в різних культурах. Відмінності в образах і метафоричних конструкціях можуть бути зумовлені різницею у світогляді, історичних, культурних і релігійних особливостях. Наприклад, у китайській культурі метафора «серце, як камінь» може використовуватися для вираження байдужості або відсутності емоцій, що прямо відрізняється від метафор, де серце асоціюється з теплом або чуттєвістю в інших культурах [33].

Емоційні метафори є важливим елементом міжкультурної комунікації, оскільки вони допомагають людям виражати та обмінюватися емоціями через мову. Проте, існують проблеми, які можуть виникати через різницю в метафоричних образах, що використовуються в різних культурах. Це може призвести до непорозумінь або навіть конфліктів у міжкультурному спілкуванні.

Наприклад, в англійській мові метафора «a cold heart» (холодне серце) використовується для позначення байдужої, беземоційної людини. Однак, у китайській культурі метафора «холодне серце» може мати більш специфічне значення, пов'язане з відсутністю почуттів або емоційної відчуженості, що не завжди має такий самий негативний відтінок, як у західних культурах.

Інший приклад – метафора «серце, повне любові». У деяких культурах, наприклад, у латиноамериканських, цей образ несе значення не тільки емоційної відкритості, але й фізичної близькості, через традиції гарячих і експресивних виразів почуттів. Водночас у культурах, де емоційне вираження є більш стриманим, наприклад, у Японії, така метафора може бути сприйнята як надмірно демонстративна або навіть неприязна.

Різниця в метафоричних образах також може виникати через різницю в соціальних ролях та гендерних нормах. Наприклад, у арабських країнах чоловіки часто використовують метафори, що зображують емоції через фізичні риси, такі як «гордість – корона на голові», що є частиною патріархальних уявлень про силу і статус. У західних культурах ці ж емоції можуть бути виражені через метафори, пов'язані з особистими досягненнями, такими як «я на вершині світу» чи «я гордий собою».

Культурна специфіка емоційних метафор відіграє важливу роль у розумінні того, як різні народи виражають свої емоції. Через метафори можна краще зрозуміти, які емоції є важливими в тій чи іншій культурі і як вони взаємодіють з соціальними та релігійними нормами.

Наприклад, метафори, що використовують образи тіла, широко поширені в культурах, де фізичне самопочуття і емоції взаємопов'язані. У той час як в культурах, де існує велика увага до душевної гармонії, такі метафори, як «гармонія душі» або «спокій серця», можуть бути більш поширеними. Це підкреслює важливість контексту та культурної традиції в метафоризації емоцій.

Культурні особливості емоційних метафор у різних мовах

Мова	Метафора	Значення
Українська	«Серце розривається»	Емоційний біль, страждання
Англійська	«A broken heart»	Страждання від втрати, смуток
Китайська	«Серце, як камінь»	Байдужість, відсутність емоцій
Японська	«Порожнє серце»	Втрата емоцій, відчуття порожнечі
Арабська	«Гордість – це корона на голові»	Символ соціального статусу, важливості
Іспанська	«Серце, повне любові»	Відкритість до емоцій, фізична близькість

Таким чином, вивчення емоційних метафор є не тільки питанням лінгвістики, але й культурної антропології, оскільки ці метафори допомагають зрозуміти, як різні культури сприймають та реагують на емоційні переживання.

1.4. Основні труднощі перекладу емоційних метафор

Глобалізація та міжкультурна комунікація суттєво впливають на перекладацькі практики. З'являються нові методи та теорії перекладу, водночас перекладачі стикаються з різними труднощами при перекладі метафор, оскільки ці метафори часто відображають особливості культурних систем та мовні традиції.

Існують різні класифікації методів перекладу метафор, які базуються на різних аспектах. Одним з підходів є класифікація за рівнем еквівалентності:

1. Дослівний переклад: Метафора перекладається без змін у структурі. Наприклад, англійське "A change of heart" перекладається українською як "Зміна серця" [13, с. 257].

2. Калька: Це метод, при якому структура метафори і деякі елементи перенесені в українську мову, адаптуючи їх до морфологічних та синтаксичних норм. Перевага цього методу в тому, що зберігається емоційна образність метафори, але в деяких випадках калька може звучати штучно для носіїв української мови. Цей метод не завжди підходить для культурно специфічних метафор. Приклад: англійське "All roads lead to Rome" перекладається як "Всі дороги ведуть до Риму" [34].

3. **Еквівалент:** Метафора перекладається на іншу метафору з подібним значенням. Наприклад, англійське "A storm in a teacup" (бура в чашці чаю) має український аналог "Галас на пустому місці" [10, с. 496].

4. **Адаптація:** Цей метод полягає в заміні метафори для того, щоб вона краще сприймалась в контексті цільової культури. Наприклад, англійське "A rolling stone gathers no moss" перекладається як "Хто сидить на місці, той нічого не має" [6, с. 85].

5. **Опис:** Метафора передається через описовий вираз. Наприклад, англійське "A nightingale's song" перекладається як "Соловейко лле пісні" [1, с. 6].

6. **Компенсація:** Якщо метафору неможливо перекласти дослівно, її значення передається іншими словами. Наприклад, англійське "To kick the bucket" (померти) в українській мові має аналог "Віддати Богу душу" [20, с. 172].

Перекладацькі трансформації, які можуть застосовуватись до перекладу метафор:

– **Конкретизація:** Метафора замінюється конкретнішим виразом, що пояснює суть явища. Це забезпечує чітке розуміння значення метафори, але зменшує її образність. Наприклад, англійське "To break a leg" (Бажаю удачі) в українській мові перекладається як "Щоб все вдалося!" [27].

– **Генералізація:** Абстрактна метафора замінюється більш загальним виразом. Цей метод часто застосовується при перекладі культурно специфічних метафор, зберігаючи образність, хоча інколи він може втратити деякі смислові відтінки. Приклад: англійське "A bird in the hand is worth two in the bush" (Пташка в руці варта двох у куші) перекладається як "Краще мати те, що маєш, аніж ризикувати втратити" [16].

Комбінований метод перекладу полягає в застосуванні різних методів перекладу з метою максимально точного та емоційно влучного передачі значення метафори. Такий підхід дозволяє чітко і зрозуміло передати зміст метафори, водночас зберігаючи її емоційну складову, що особливо корисно при перекладі складних або важких для розуміння метафор. Однак цей метод може бути трудомістким і потребувати більше часу на переклад.

Приклад: Англійська: "It's raining cats and dogs". Українська: "Льє як з відра" [27].

Метод вилучення передбачає усунення метафори, якщо її неможливо адекватно перекласти або якщо вона може бути образливою чи неприємною для аудиторії цільової культури. Це крайній захід, коли інші методи виявляються непридатними або недоцільними [21].

Вибір конкретного методу перекладу залежить від кількох факторів, серед яких – тип тексту, мета перекладу та цільова аудиторія.

При перекладі художніх текстів зазвичай використовуються методи, які зберігають образність метафори:

Англійська: "A stitch in time saves nine" (Вчасно зроблений стібок рятує дев'ять).

Український переклад: "Краще попередити, ніж потім шкодувати" (прислів'я) [16].

У науково-технічному перекладі зазвичай застосовуються методи, які прагнуть до точності і зрозумілості, передаючи значення метафори через описові вирази або спрощення:

Англійська: "The world is your oyster" (Світ – це твоя устриця).

Український переклад: "Перед вами відкриваються безмежні можливості" (переклад з опису нового програмного забезпечення) [9].

У юридичному перекладі важливо зберігати формальність і точність, тому переклад метафор часто супроводжується адаптацією до юридичних реалій:

Англійська: "All that glitters is not gold" (Не все те золото, що блищить).

Український переклад: "Необхідно ретельно перевірити всі факти, перш ніж приймати рішення" (переклад з судового вироку) [18, Стаття 128].

У медичному перекладі важливо, щоб значення метафори було чітким і зрозумілим, тому зазвичай використовуються адаптації, що стосуються професійної етики:

Англійська: "To beat around the bush" (Ходити навколо та навколо).

Український переклад: "Лікарю важливо чітко та зрозуміло пояснювати пацієнту діагноз та план лікування" (переклад з етичного кодексу лікаря) [17, пункт 3.3].

Залежно від мети перекладу розрізняються два основних підходи:

1. **Інформаційний переклад** орієнтований на точне і об'єктивне передавання сенсу метафори без емоційного навантаження. Такий підхід застосовується при перекладі технічних, наукових, медичних або юридичних текстів, де важливо зберегти всі нюанси метафори: Англійська: "To beat around the bush" (Ходити навколо та навколо).

Український переклад: "Важливо чітко та лаконічно формулювати медичні рекомендації, щоб пацієнт міг їх зрозуміти та виконати" (переклад з етичного кодексу медсестри) [17].

2. **Комунікативний переклад** має на меті забезпечити зрозумілість метафори для цільової аудиторії, враховуючи її культурний контекст та емоційний стан. Цей підхід часто використовується у маркетингу, художній літературі, політичних промовах, де важливо не лише передати інформацію, але й створити емоційний вплив: Англійська: "A stitch in time saves nine" (Вчасно зроблений стібок рятує дев'ять).

Український переклад: "Не зволікай з лікуванням, адже чим раніше ти звернешся до лікаря, тим швидше одужаєш" [13].

Фаховий переклад акцентує увагу на точності та адекватності передачі метафори в межах професійної сфери, з дотриманням відповідної термінології. Такий метод перекладу застосовується в юридичних документах, медичних звітах, технічних описах та інших спеціалізованих текстах, де важливо дотримуватися специфічних стилістичних і термінологічних вимог.

Наприклад, метафора "The elephant in the room" (сленг, що вказує на очевидну, але замовчувану проблему) може бути передана українською як: "Необхідно відкрито обговорити цю проблему з усіма членами команди, адже її замовчування лише погіршує ситуацію" [17].

Метафора "To think outside the box" (думати нестандартно) в перекладі може звучати так: "Потрібно шукати нові підходи до діагностики та лікування цього захворювання, адже традиційні методи не завжди дають бажаний результат" [17].

Переклад метафор з англійської на українську має певні особливості, пов'язані з лексичними, граматичними та культурними відмінностями між мовами. Лексика оригінальної мови та мови перекладу може визначати, чи існують прямі еквіваленти метафор або чи потрібно знаходити контекстуальні відповідники, щоб найточніше передати значення та емоційний підтекст метафори.

Перекладач повинен враховувати граматичні особливості обох мов, зберігаючи структуру метафори, коли це можливо, наприклад, порядок слів, граматичні форми та інші елементи, а також застосовувати ті самі мовні засоби, як у вихідній метафорі, зокрема порівняння та епітети.

Культурний контекст також відіграє важливу роль при перекладі метафор. Перекладач повинен знати культурні особливості, як мови оригіналу, так і мови перекладу, щоб правильно інтерпретувати та адаптувати метафору для цільової аудиторії, забезпечуючи її зрозумілість і доречність в контексті кінцевої культури перекладу.

При перекладі метафор необхідно враховувати культурні аспекти, зокрема національні традиції та цінності, соціальні норми та етикет, а також мовні особливості. Метафори, фразеологізми та інші мовні елементи можуть бути тісно пов'язані з історичними подіями, релігійними переконаннями або фольклорними мотивами, які не мають прямих аналогів в іншій культурі. Деякі вирази чи теми можуть бути визнані неприйнятними або неприязними в окремих культурах, що також варто враховувати при перекладі. Крім того, різні мови використовують різні методи метафоризації та фразеології, що може створювати труднощі для прямого перекладу.

Переклад метафор є однією з найбільш складних задач, оскільки він базується на культурних особливостях і абстрактному мисленні. Вибір методу перекладу метафори залежить від кількох факторів: контексту, в якому вона використовується, культурних особливостей мови перекладу, стилістичного забарвлення тексту та мети перекладу.

Для досягнення ефективного перекладу важливими є навички, які дозволяють перекладачеві точніше передавати зміст та емоційний відтінок метафори. Розуміння сенсу та емоційного забарвлення метафори в оригінальній мові допомагає створити переклад, який вірно відображає основні ідеї та почуття. Аналіз культурного контексту, в якому використовується метафора, дозволяє зрозуміти, на яких культурних асоціаціях або історичних подіях вона ґрунтується, що дає змогу знайти відповідники в мові перекладу, зрозумілі для цільової аудиторії. Володіння знаннями мовних нюансів, синонімів та фразеології дозволяє знайти найкращі вирази, які точно передають сенс і емоційний відтінок метафори. Урахування можливих розбіжностей у культурних асоціаціях допомагає уникнути ситуацій, коли вираз, який

є доречним у одній культурі, може бути незрозумілим або навіть образливим в іншій.

Розвиток цих навичок дозволяє перекладачеві забезпечити точний, адекватний та зрозумілий переклад для цільової аудиторії.

Розділ 2. Вплив культурних особливостей на переклад емоційних метафор

2.1. Порівняльний аналіз концептуалізації емоцій у англійській та українській мовах

Концептуалізація емоцій в англійській мові ґрунтується на широкій системі метафор, які відображають як універсальні людські почуття, так і специфічні для англосмовної культури уявлення про світ. Емоції часто описуються через тілесні, просторові, термічні, а також динамічні образи. Важливою особливістю англійської метафорики є схильність до логічної структурованості та використання простих, зрозумілих для широкої аудиторії концептів.

Однією з найпоширеніших метафор у вираженні емоцій є метафора "емоції як рідина в посудині". Наприклад, у виразі "*She was filled with joy*" (Вона була переповнена радістю) емоція радість представлена як рідина, що заповнює простір всередині людини. Інший приклад – "*His heart was brimming with pride*" (Його серце аж переливалося від гордості), де відчуття описується через образ переповнення, що підкреслює інтенсивність емоційного стану.

Також поширеною є метафора "емоції як тепло або вогонь". Наприклад, "*burning with anger*" (горіти від гніву) або "*a warm feeling of happiness*" (тепле відчуття щастя). Тут емоційний стан асоціюється з температурними характеристиками, де "тепло" позначає позитивні емоції, а "вогонь" чи "горіння" – інтенсивні негативні переживання. Таке уявлення корелює з фізіологічними проявами емоцій, як-от підвищення температури тіла чи прискорене серцебиття.

У побутовій сфері англійці часто використовують метафори, що апелюють до контролю або втрати контролю. Наприклад, "*keep your emotions in check*" (тримати емоції під контролем) або "*he lost his temper*" (він втратив самовладання). Такі вирази демонструють культуру стриманості, де контроль над емоціями є соціально схвалюваною нормою. У соціальних взаємодіях популярні метафори, що пов'язують емоції з

рухом: *"my heart sank"* (моє серце впало), що означає раптове відчуття розчарування або смутку. У літературі ж можна зустріти більш образні метафори, як-от у творі Вірджинії Вулф: *"waves of sorrow washed over her"* (хвилі печалі накопилися на неї), де емоції набувають форми стихійної сили природи, що не піддається контролю.

Особливістю англійської мови є також наявність метафор, пов'язаних із технологіями або механікою, що відображає вплив індустріальної культури. Наприклад, *"blow a fuse"* (буквально – перегоріти запобіжнику) означає раптовий спалах гніву. Це свідчить про інтеграцію технічних уявлень у повсякденне мовлення, що є менш типовим для української мови [34].

Українська мова характеризується багатством емоційної метафорики, яка тісно пов'язана з природними явищами, тілесними відчуттями та національною ментальністю. В українській культурі емоції часто осмислюються через призму гармонії з природою, а також глибоких духовних переживань, що знаходить відображення у метафорах.

Однією з характерних рис є метафора "емоції як природні стихії". Наприклад, *"хвиля радості накопилася на мене"* або *"душа тоне в смутку"*. У цих виразах емоції постають як природні сили, які охоплюють людину, немов вода чи вітер. Таке порівняння підкреслює глибину й неконтрольованість емоційного стану, що є типовим для української емоційної культури, де сильні почуття часто відкрито демонструються.

Також поширена метафора "емоції як тягар", наприклад: *"на серці важко"* або *"камінь на душі"*. У цих випадках емоції асоціюються з фізичною вагою, що обтяжує людину, особливо коли йдеться про смут, тривогу чи провину. Цей тип метафор свідчить про глибоку інтроспективність українського світогляду, де переживання мають не лише психологічний, а й тілесний вимір.

У побутовому мовленні емоції часто описуються через тілесні стани: *"серце стискається від страху"*, *"душа співає від радості"*, *"горить соромом"*. Такі метафори базуються на безпосередньому зв'язку між емоціями та фізичними реакціями організму. У літературних текстах метафорики емоцій ще більш насичена, наприклад, у поезії Ліни Костенко: *"і серце обізналось тишею"*, де емоція постає як стан серця, здатний "говорити" через мовчання. Це демонструє

глибоку метафоричну природу української мови, де навіть відсутність дії стає виразом сильного внутрішнього стану.

Порівнюючи англійську та українську метафоричну концептуалізацію емоцій, можна виявити як подібності, так і відмінності. Наприклад, обидві мови використовують метафори, пов'язані з рідиною: англійське *"overflowing with happiness"* та українське *"переповнений радістю"*. Проте в українській мові частіше зустрічаються образи, пов'язані з душею, наприклад *"душа радіє"* або *"душа болить"*, тоді як в англійській домінують тілесні або механічні образи.

Ще одна помітна відмінність полягає у вираженні емоцій через метафору "контролю". В англійській культурі контроль над емоціями сприймається як чеснота, тому поширені вирази на кшталт *"bottle up emotions"* (приховувати емоції). Натомість українська культура допускає більш відкритий прояв почуттів, що відображено у виразах типу *"вилити душу"* або *"серце на долоні"*, які вказують на емоційну відкритість і щирість [37].

Отже, аналіз концептуалізації емоцій у двох мовах показує, що метафоричне осмислення почуттів є універсальним явищем, однак його конкретні форми значною мірою залежать від культурного контексту. Це створює додаткові виклики для перекладачів, які повинні не лише зберегти смисл метафори, але й адаптувати її до культурних очікувань цільової аудиторії.

Концептуалізація емоцій в англійській та українській мовах має як спільні риси, обумовлені універсальним характером людських емоцій, так і суттєві відмінності, що виникають під впливом культурних, історичних та соціальних факторів. Обидві мови використовують метафоричні механізми для опису таких базових емоцій, як радість, страх, гнів, сум і любов, однак форми, в яких ці емоції реалізуються, часто залежать від культурних уявлень про світ, людину та її місце в соціумі.

Універсальність людських емоцій визначає наявність подібних метафоричних моделей в англійській та українській мовах. Наприклад, емоції часто осмислюються як рідина в посудині, що символізує їхню здатність накопичуватися та виходити за межі контролю. В англійській мові цей концепт виражається через метафори *"overflow with happiness"* (переповнюватися щастям) або *"bottle up anger"* (стримувати гнів, буквально – «закупорювати гнів у пляшці»). В українській

мові існують подібні вирази: "переповнений радістю", "накопичувати образу". У цих випадках емоції уявляються як рідина, яка може бути стриманою або вивільненою.

Іншим спільним аспектом є концептуалізація емоцій через температурні метафори. Наприклад, англійське "cold-hearted" (холоднокровний, байдужий) та українське "холодна душа" або "холодний до когось" мають однакове значення – опис байдужості чи емоційної відстороненості. Аналогічно, для опису пристрасних почуттів вживаються вирази, пов'язані з теплом чи вогнем: англійське "burn with passion" (горіти пристрасно) відповідає українському "палати коханням".

Ще однією схожістю є метафори, пов'язані з рухом або зміщенням. Наприклад, в обох мовах страх може бути описаний як падіння або зниження: "my heart sank" (моє серце впало) в англійській та "серце опустилося" в українській мові. Це підкреслює універсальне відчуття втрати внутрішньої опори або надії в момент страху чи розчарування [34].

Відмінності у метафоричній репрезентації емоцій переважно зумовлені культурними особливостями, світоглядними традиціями та історичним досвідом носіїв мови. Наприклад, англійська культура, орієнтована на індивідуалізм і самоконтроль, відображає ці цінності у метафорах. Так, вираз "keep your emotions in check" (тримати емоції під контролем) демонструє важливість емоційної стриманості, що є соціальною нормою в англomовному середовищі. Українська ж мова, яка відображає колективістські та емоційно відкриті традиції, частіше використовує метафори, пов'язані з душею, як-от "виливати душу", що передає ідею емоційної щирості й готовності ділитися внутрішніми переживаннями.

Ще одна помітна відмінність стосується метафор, пов'язаних із природою. Українська мова активно використовує образи, що відображають тісний зв'язок із природним середовищем, наприклад: "сльози ллються рікою", "душа як весняний сад", "серце мов буря". Англійська мова, натомість, частіше спирається на урбаністичні або технологічні метафори: "wired with anxiety" (буквально – «підключений до тривоги», тобто відчувати сильну напругу) або "blow a fuse" (вибухнути від гніву, буквально – «перегоріти запобіжнику»), що свідчить про вплив індустріалізації на мовну картину світу.

Також важливою відмінністю є роль релігійних та духовних концептів. В українській мові багато метафор мають духовне або сакральне забарвлення, наприклад: "гріх на душі", "божа кара", "душа прагне світла". Такі вирази демонструють глибоку інтеграцію духовності в емоційну сферу мовної картини світу. В англійській мові релігійні метафори також зустрічаються, однак вони менш емоційно насичені і часто використовуються у фіксованих виразах, як-от "bless your heart" (буквально – «благослови твоє серце», що може мати як щире, так і саркастичне забарвлення залежно від контексту).

Таблиця 2.1.

**Порівняння основних категорій емоцій
в англійській та українській мовах**

Категорія емоцій	Англійська мова (приклади метафор)	Українська мова (приклади метафор)	Культурний контекст
Радість	"overflow with happiness" (переповнюватися щастям)	"душа співає", "серце радіє"	В англійській – акцент на контролі, в українській – на відкритості почуттів
Гнів	"blow a fuse" (вибухнути від гніву)	"горіти гнівом", "закипіти від злості"	В англійській – технологічні образи, в українській – природні стихії
Страх	"my heart sank" (серце впало)	"серце завмирає від страху", "душа в п'ятах"	В англійській – акцент на внутрішньому дискомфорті, в українській – на тілесних реакціях
Смуток	"drowning in sorrow" (тонуть в печалі)	"камінь на душі", "душа болить"	В англійській – образи води, в українській – тяжкість як фізичний тягар
Любов	"burn with passion" (палати пристрастю)	"палати коханням", "серце палає", "душа прагне"	В англійській – інтенсивність почуттів, в українській – духовна глибина

Культура впливає на формування емоційних концептів через систему цінностей, соціальні норми, релігійні вірування та історичний досвід. В англійській культурі, зокрема в британській традиції, існує

стереотип про емоційну стриманість і "холоднокровність", що відображено у виразах типу "stiff upper lip" (буквально – «тверда верхня губа», тобто здатність тримати себе в руках у складних ситуаціях). Ця метафора демонструє ідеал самоконтролю та витримки [37].

Українська культура, навпаки, відзначається більшою емоційною відкритістю, що корениться в народних традиціях, фольклорі та історичних подіях. Наприклад, у народних піснях та поезії часто зустрічаються метафори, які підкреслюють інтенсивність і глибину почуттів: "душа рветься на шматки", "серце кривавить". Такі образи передають не лише емоційний стан, а й певний життєвий досвід, де страждання та переживання стали невід'ємною частиною історичної пам'яті.

Таким чином, аналіз спільних і відмінних рис концептуалізації емоцій демонструє, що хоча багато метафор базуються на універсальних людських досвідах, їхнє наповнення та культурний підтекст значно варіюються залежно від мовної та культурної традиції. Це підкреслює важливість культурної чутливості під час перекладу емоційних метафор для забезпечення їхньої адекватної інтерпретації та сприйняття в іншомовному середовищі.

2.2. Культурні реалії та їхній вплив на емоційні метафори

Культурні реалії – це специфічні елементи матеріальної або духовної культури, які мають особливе значення для певної спільноти. Вони охоплюють традиції, релігійні уявлення, соціальні норми, історичний досвід, побутові особливості та інші аспекти, що формують колективну ідентичність. У мовознавстві культурні реалії важливі тим, що вони безпосередньо впливають на формування мовних одиниць, зокрема емоційних метафор, які відображають не лише загальнолюдські переживання, але й специфіку світосприйняття носіїв мови.

Емоційні метафори ґрунтуються на когнітивних моделях, що формуються під впливом культурного контексту. Наприклад, у культурах із сильними релігійними традиціями емоції можуть концептуалізуватися через сакральні образи, тоді як у більш секуляризованих суспільствах вони часто описуються через технологічні або урбаністичні метафори. У цьому контексті культурні реалії відіграють роль не лише як джерело лексичних одиниць, але і як чинник, що визначає глибину, інтенсивність і навіть оцінку емоційних станів.

Культурні особливості можуть змінювати або доповнювати значення емоційних метафор, оскільки один і той самий образ може мати різне емоційне забарвлення залежно від культурного середовища. Наприклад, у багатьох західних культурах *"червоний колір"* асоціюється з пристрастю, енергією або навіть небезпекою. Водночас у традиційній українській культурі червоний колір часто символізує життєву силу, красу і радість, що проявляється у фольклорі, народних піснях і декоративному мистецтві. Така різниця впливає на інтерпретацію метафор, де цей колір використовується для опису емоцій [2].

Іншим прикладом може бути метафора, пов'язана з поняттям «сонце». В англійській мові вираз *"you are my sunshine"* символізує джерело радості, тепла й надії, що підкреслює позитивне емоційне сприйняття цього образу. В українській культурі сонце також має позитивне значення, проте метафоричне вживання може мати глибше символічне забарвлення, наприклад у фольклорі сонце часто виступає символом божественного світла, мудрості або навіть життєвого циклу.

Таким чином, культурні реалії є не лише тлом для виникнення емоційних метафор, а й активним чинником, що визначає їхню семантичну наповненість і функціонування в мові. Вони допомагають зрозуміти, чому одні й ті самі емоційні концепти можуть мати різні конотації в різних культурах.

Культурні реалії, що відображаються в емоційних метафорах англійської та української мов, демонструють, як традиції, релігія та соціальні норми формують особливий спосіб вираження емоцій. Кожна культура створює власні символи, які стають основою для метафоричного осмислення емоційних переживань.

В англійській мові яскравим прикладом є метафори, пов'язані з морською культурою, що має глибоке коріння в історії Британії. Вираз *"weather the storm"* (буквально – «витримати шторм») використовується для опису здатності долати життєві труднощі або емоційні кризи. Така метафора відображає історичний досвід мореплавства, де подолання стихії було не просто фізичним викликом, а символом внутрішньої сили та стійкості. Подібні вирази, як-от *"lost at sea"* (бути «втрачений у морі», тобто почуватися розгубленим) або *"smooth sailing"* (легке, безтурботне життя), показують, як культурна реалія впливає на концептуалізацію емоційних станів.

В українській мові помітний вплив аграрної культури та природи. Наприклад, вираз *"душа, як поле без роси"* символізує емоційну спустошеність або відсутність життєвої радості, де образ «поля» і «роси» черпає силу з традиційного сільського господарства. Інший приклад – *"серце, як калина під морозом"*, що передає відчуття болю або втрати. Калина в українській культурі має сакральне значення як символ жіночої краси, родини й життєвої сили, тому її використання у метафорах надає емоціям глибшого символізму.

Релігійні реалії також мають значний вплив на формування емоційних метафор. В англійській мові християнські образи часто проявляються у виразах на кшталт *"a cross to bear"* (буквально – «нести свій хрест»), що означає життєві труднощі або страждання, які людина повинна прийняти як частину свого шляху. Цей вислів безпосередньо відсилає до біблійної історії про Ісуса, але в повсякденному вжитку він позбавлений релігійної ексклюзивності й використовується для опису будь-яких труднощів [29].

В українській мові релігійний контекст часто є більш емоційно насиченим. Наприклад, вираз *"гріх на душі"* не лише описує відчуття провини, але й містить морально-етичну оцінку вчинку. Такі метафори мають глибше значення, оскільки поєднують особисті емоції з уявленнями про добро і зло в суспільстві. Аналогічно, вираз *"душа прагне світла"* не просто передає бажання щастя, а символізує духовний пошук істини, що корениться в християнській традиції.

Соціальні норми також впливають на концептуалізацію емоцій. В англійських культурах, де високо цінується індивідуалізм і самоконтроль, поширені метафори, що підкреслюють необхідність контролю над почуттями. Наприклад, *"put on a brave face"* (буквально – «одягнути хоробре обличчя») означає приховувати свої справжні емоції, демонструючи зовнішню впевненість. Така метафора відображає соціальну норму не показувати слабкості публічно.

В українській культурі, де цінується емоційна щирість і відкритість, зустрічаються протилежні метафори, які заохочують до вираження почуттів. Наприклад, *"виливати душу"* означає повністю відкриватися іншій людині, ділитися своїми переживаннями без страху бути засудженим. Це підкреслює цінність довіри й емоційної близькості в міжособистісних стосунках.

Таким чином, аналіз культурних реалій в англійській та українській мовах демонструє, як різні культурні контексти впливають на формування емоційних метафор. Традиції, релігія та соціальні норми створюють унікальну систему образів, що визначає не лише спосіб опису емоцій, але й саму суть того, як ці емоції переживаються й оцінюються в суспільстві.

Вираження емоцій через метафори є глибоко вкоріненим у культурному контексті, оскільки метафори відображають не лише мовні особливості, але й світогляд, цінності та історичний досвід нації. Хоча базові емоції, такі як страх, радість чи гнів, універсальні для всіх людей, способи їх концептуалізації й вербалізації істотно різняться залежно від культурного середовища. Це пов'язано з тим, що кожна культура створює власні когнітивні моделі для осмислення емоцій, які часто проявляються у метафоричному мовленні.

В англійській культурі, що тяжіє до індивідуалізму та самоконтролю, емоції часто описуються через метафори, пов'язані з фізичними відчуттями, технологіями або просторовими образами. Наприклад, емоція гніву концептуалізується як щось гаряче або вибухове: *"to blow off steam"* (буквально – «випустити пар»), що означає позбутися гніву або стресу. Це метафора, що походить із технічної сфери, де пара під тиском потребує виходу, щоб уникнути вибуху. Таке бачення гніву як енергії, яку необхідно контролювати або випускати в безпечний спосіб, відображає прагнення до емоційної стриманості.

В українській мові гнів частіше пов'язується з природними явищами, що символізують неконтрольовану силу. Наприклад, вираз *"гнів, як буря"*, підкреслює некерованість і руйнівний потенціал цієї емоції. Інший приклад – *"закипіти від злості"*, де образ «кипіння» близький до англійської метафори, проте має менш технологічний, а більше побутовий характер, що відображає зв'язок із повсякденним життям [22].

Щодо радості, в англійській мові поширені метафори, що пов'язують цю емоцію зі світлом або підйомом угору. Наприклад, *"walking on air"* (буквально – «ходити по повітрю») означає відчуття надзвичайного щастя, легкості, ніби людина втратила вагу під впливом позитивних емоцій. Інший приклад – *"to be on cloud nine"*, що також передає стан ейфорії, коли людина ніби перебуває на висоті, поза межами звичайної реальності.

В українській культурі радість часто описується через метафори, пов'язані з природою або станом душі. Наприклад, *"душа співає"* – метафора, що передає внутрішній стан гармонії та радості, де образ пісні символізує емоційне піднесення. Ще один приклад – *"серце розквітає"*, де використання метафори «квітнування» підкреслює ідею життєвої сили, оновлення та краси, що асоціюється з весною та природним розквітом. Такий спосіб концептуалізації радості глибоко вкорінений у сільськогосподарській традиції, де цикли природи мають символічне значення [11].

Що стосується страху, в англійській мові поширені метафори, що описують його як щось, що паралізує або охолоджує. Наприклад, вираз *"frozen with fear"* (буквально – «замерзнути від страху») передає стан, коли людина не може рухатися через сильний переляк. Така метафора показує страх як силу, що позбавляє здатності до дії. Інший приклад – *"heart skipped a beat"*, що описує фізіологічну реакцію тіла на рапто-вий переляк або несподіванку.

В українській мові страх часто метафорично зображується як тягар або темрява. Наприклад, *"страх обплутав душу"*, де образ «обплутування» підкреслює відчуття пастки, неможливості звільнитися від тривожних думок. Ще один приклад – *"страх, як тінь, переслідує"*, що створює уявлення про страх як постійну присутність чогось невидимого, але відчутного. Це підкреслює більш екзистенційну природу емоції, яка існує не лише на фізіологічному рівні, а й як глибоке внутрішнє переживання.

Ці приклади демонструють, що хоча емоції є універсальними, їхня метафорична репрезентація значно залежить від культурного контексту. Англійські метафори часто мають технічний або просторовий характер, що відображає раціоналізм і прагматизм західної культури, тоді як українські метафори глибоко вкорінені в природних образах, фольклорі та духовних традиціях, підкреслюючи емоційну ширість і зв'язок із природним світом.

2.3. Специфіка перекладу емоційних метафор у художніх текстах

Переклад емоційних метафор у художніх текстах є надзвичайно складним завданням через поєднання кількох важливих факторів: необхідність збереження художньої цінності, емоційної глибини,

авторського стилю та культурної специфіки. На відміну від технічних або наукових текстів, де головною метою є точна передача змісту, художні твори орієнтовані на виклик емоційної реакції у читача. Емоційні метафори відіграють важливу роль у цьому процесі, оскільки вони не лише описують події чи риси персонажів, але й створюють атмосферу, формують настрій і дозволяють глибше зануритися у внутрішній світ героїв.

Однією з ключових проблем при перекладі емоційних метафор є збереження емоційної сили оригіналу. Наприклад, у романі Вільяма Голдінга *"Lord of the Flies"* метафора *"the darkness of man's heart"* є не просто поетичним виразом, а глибоким символом внутрішнього зла, притаманного людській природі. Дослівний переклад *"темрява людського серця"* передає буквальний сенс, але не розкриває усієї філософської глибини метафори. Альтернативний варіант – *"морок у людській душі"* – не лише звучить природніше для українського вуха, а й краще відображає екзистенційний підтекст твору, підкреслюючи духовну порожнечу та моральний занепад [28].

Інша складність полягає у передачі культурної специфіки метафор, коли образи, зрозумілі в одному культурному контексті, можуть бути чужими або навіть незрозумілими для носіїв іншої мови. Наприклад, англійський вираз *"to wear one's heart on one's sleeve"*, що означає відкрито виявляти свої почуття, дослівно перекладається як *"носити серце на рукаві"*. Такий буквальний переклад виглядає дивно для українського читача, оскільки в нашій культурі відсутня подібна метафора. Тому доцільніше перекласти цю фразу як *"не приховувати своїх почуттів"* або *"носити душу на поверхні"*, що зберігає емоційний зміст і наближає вираз до українського мовного середовища.

Важливо також враховувати вплив метафор на створення **авторського стилю**. Наприклад, у творах Вірджинії Вулф її метафорика часто переплітається з потоком свідомості персонажів, де емоційні образи стають частиною внутрішнього монологу. Перекладач має знайти баланс між збереженням лексичних особливостей оригіналу і адаптацією тексту для українського читача, щоб не порушити ритм і емоційну динаміку авторського стилю.

Вибір стратегії перекладу емоційних метафор залежить від низки факторів: жанрової специфіки тексту, особливостей цільової аудиторії,

культурного контексту та прагнення перекладача зберегти емоційну насиченість твору. Існує кілька основних методів, серед яких виділяють передачу значення, адаптацію, калькування та використання функціональних аналогів.

Передача значення полягає у відтворенні не дослівної форми, а емоційного й семантичного змісту метафори. Це особливо важливо, коли буквальный переклад виглядає неприродно. Наприклад, у романі Ернеста Хемінгуей *"The Old Man and the Sea"* є фраза *"his heart was broken"*. Дослівний переклад *"його серце було зламане"* не відповідає українській мовній нормі, оскільки втрачається емоційна природність. Краще використати варіанти *"йому розбили серце"* або *"він був спустошений"*, що точніше відтворюють емоційний стан героя, зберігаючи при цьому автентичність емоційного контексту.

Адаптація застосовується у випадках, коли метафора міцно пов'язана з культурною специфікою. Наприклад, англійський вираз *"a face like thunder"*, що описує людину в стані гніву, дослівно перекладається як *"обличчя, наче грім"*, що звучить дивно українською. Перекладач може використати адаптований варіант *"обличчя, похмуре як хмара з грозою"* або *"гнівний, наче насувається буря"*, що краще відповідає образному мисленню українського читача [30].

Калькування або дослівний переклад може бути виправданим, коли метафора є універсальною і зрозумілою для цільової аудиторії. Наприклад, вираз *"glass ceiling"* у значенні невидимих бар'єрів у кар'єрному зростанні можна перекласти як *"скляна стеля"*, оскільки цей термін уже прижився в українській мові в контексті гендерної нерівності. Однак не всі метафори піддаються калькуванню. Наприклад, вираз *"cold feet"* у значенні страху перед важливим рішенням краще перекласти як *"злякатися в останню мить"*, оскільки буквальный переклад *"холодні ноги"* не має аналогічного значення в українській мові.

Використання функціональних аналогів передбачає пошук метафори, яка виконує подібну емоційну функцію в мові перекладу. Наприклад, англійський вираз *"spill the beans"*, що означає розкрити таємницю, може бути перекладений як *"викрити всі карти"* або *"видати секрет"*. Ці варіанти не лише передають зміст, а й зберігають образність, що викликає подібні емоції у читача.

Одна з головних труднощів при перекладі емоційних метафор полягає у необхідності зберегти баланс між змістом і емоційною виразністю. Це особливо актуально для творів, де метафори є не просто літературними прийомами, а глибокими символами, що розкривають філософські ідеї чи емоційний стан персонажів.

Наприклад, у романі Френсіса Скотта Фіцджеральда *"The Great Gatsby"* є фраза *"he smiled understandingly – much more than understandingly"*. Дослівний переклад *"він посміхнувся з розумінням – навіть більше, ніж із розумінням"* виглядає громіздким і втрачає тонкість оригіналу. Краще адаптувати цей вираз як *"його посмішка виражала більше, ніж просто розуміння"*, що зберігає легкість стилю і водночас передає складність емоційної палітри.

Ще одна складність виникає при перекладі метафор, які мають культурно обумовлену символіку. У романі Джорджа Орвелла *"1984"* використовується термін *"thought police"*, що буквально перекладається як *"мислеполіція"*. Хоча калька передає буквальну форму, вона може виглядати штучно для українського читача. Альтернативний переклад *"поліція думок"* зберігає сенс і водночас звучить природніше, передаючи атмосферу тоталітарного контролю, що є ключовою темою твору [33].

Для подолання подібних труднощів перекладачі використовують різні методи, зокрема культурну адаптацію, інтерпретацію метафор відповідно до контексту, а також застосування емоційно близьких еквівалентів. Наприклад, в українській літературі часто трапляються метафори, пов'язані з природою, які важко передати англійською. Вираз *"душа співає, як жайворонок у небі"* може бути перекладений як *"the soul sings like a lark in the sky"*, зберігаючи образність і поетичний настрій, притаманний оригіналу.

Отже, переклад емоційних метафор – це не просто передача слів з однієї мови на іншу. Це мистецтво, що вимагає від перекладача глибокого розуміння як мови оригіналу, так і мови перекладу, знання культурних особливостей та здатності інтерпретувати текст таким чином, щоб він викликав у читача ті самі емоції, що й оригінал. Тільки завдяки такому комплексному підходу можна досягти високої якості художнього перекладу.

Вдосконалення перекладу емоційних метафор з урахуванням культурних контекстів є складним завданням, яке вимагає від перекладача

не лише глибокого володіння мовами-джерелом і цільовою мовою, але й розуміння культурних особливостей обох суспільств. Перекладач має діяти не лише як мовний посередник, але і як культурний інтерпретатор, здатний передати емоційний та естетичний зміст оригіналу, зберігаючи при цьому його автентичність. Для досягнення цієї мети існує низка стратегічних підходів.

Однією з ключових рекомендацій для перекладачів є глибокий аналіз вихідного тексту з акцентом на розуміння культурного контексту, в якому сформувалася метафора. Наприклад, в англійській мові існує вираз *"a storm in a teacup"*, що буквально перекладається як «бура в чашці чаю». У буквальному вигляді цей вислів може здатися незрозумілим українському читачеві, оскільки така метафора не має аналогічного культурного коріння. Тому перекладач може використати адаптацію, обравши вираз «робити з мухи слона», що передає той самий зміст перебільшення незначної проблеми. У цьому випадку важливо не зберігати буквальність, а передати суть емоційного контрасту між дрібною подією та надмірною реакцією на неї [34].

Ще однією важливою стратегією є використання функціональних еквівалентів, які дозволяють знайти у мові перекладу метафору з подібним емоційним ефектом. Наприклад, англійський вираз *"heart of stone"* означає бездушність, байдужість. Дослівний переклад як «серце з каменю» буде зрозумілим для української аудиторії, проте може звучати дещо штучно без належного контексту. Натомість більш природним буде переклад «кам'яне серце», що краще вписується в українську мовну традицію та має глибоку емоційну виразність.

Крім того, важливо враховувати емоційний спектр метафори в оригінальному тексті, оскільки прямий переклад не завжди відтворює ту саму інтенсивність почуттів. Наприклад, у романі Джейн Остін *"Pride and Prejudice"* зустрічається фраза *"her spirits were in a high flutter"*, що дослівно перекладається як «її духи були у великому трепеті». Такий переклад звучить неприродно. Набагато органічніше буде сказати «вона була схвильована» або «вона ледве стримувала хвилювання», що точніше передає внутрішній стан героїні [13].

Ще одним важливим аспектом є вміння балансувати між збереженням оригінального стилю автора і адаптацією тексту для цільової аудиторії. Наприклад, у творі Вільяма Шекспіра *"Macbeth"* використову-

ється вираз "*Out, out, brief candle!*", що буквально можна перекласти як «гасни, гасни, короточасна свічко!». Проте такий переклад не передає трагічної філософської глибини цього вислову. В українському контексті доречніше буде переклад «гасни, недовга свічко», що підкреслює крихкість життя і водночас зберігає поетичність оригіналу.

Також важливо враховувати жанрові особливості тексту. Наприклад, у поетичних творах метафори часто мають багатозначний характер і глибоко вкорінені в культурному контексті. У випадку з поезією Емілі Дікінсон, де використовується метафора "*Hope is the thing with feathers*", буквальний переклад «Надія – це річ з пір'ям» не зможе передати ніжність і легкість цього образу. Краще інтерпретувати як «Надія – це птах із крилами», що зберігає і символіку, і емоційний ефект.

Окремо варто відзначити важливість розуміння історичного контексту, у якому створений твір. Наприклад, у романі Джорджа Орвелла "*Animal Farm*" використовується метафора "*All animals are equal, but some animals are more equal than others*". Дослівний переклад «Усі тварини рівні, але деякі рівніші за інших» звучить дещо незграбно. Проте ця фраза є критикою тоталітаризму, тому важливо зберегти іронічний підтекст. Влучним перекладом буде «Усі тварини рівні, але деякі – рівніші», що зберігає сатиричний зміст [37].

Ще однією корисною стратегією є залучення до перекладацького процесу культурних консультантів або носіїв мови, що допомагає уникнути культурних помилок та неточностей. Наприклад, у перекладі сучасної англомовної літератури можна стикнутися з метафорами, пов'язаними з попкультурою, які потребують особливої уваги. Вираз "*jump the shark*", що означає момент, коли щось (наприклад, серіал) втрачає свою якість, не має прямого еквівалента в українській мові. Перекладач може адаптувати цей вислів як «перейти межу» або «вичерпати себе», залежно від контексту.

Отже, вдосконалення перекладу емоційних метафор потребує комплексного підходу, що включає аналіз тексту, глибоке розуміння культурного контексту, використання різних перекладацьких стратегій та постійну роботу над мовною майстерністю. Тільки завдяки такій багаторівневій роботі можна досягти високої якості перекладу, який буде не лише точним, але й емоційно насиченим та автентичним.

Висновки

У результаті проведеного дослідження зроблено кілька важливих висновків щодо особливостей перекладу емоційних метафор. Метафора, як основна одиниця мовного вираження, не лише відображає емоційні стани, а й є важливим елементом культурної ідентичності, тому переклад метафори є складною і відповідальною задачею. Особливості емоційних метафор у різних мовах зумовлені не лише лексичними відмінностями, а й глибоко пов'язані з культурними контекстами, традиціями та соціальними нормами, що притаманні кожній мовній спільноті.

Дослідження виявило значну різницю в концептуалізації емоцій у різних мовах, що призводить до розбіжностей у метафоричних структурах і використанні метафоричних висловів. Англійська та українська мови мають свої унікальні способи вираження емоційних станів, що ставить завдання знайти баланс між точністю передачі змісту та збереженням емоційного забарвлення оригіналу. Це вимагає від перекладача не лише мовної компетентності, а й глибокого розуміння культурних реалій обох мов.

Порівняльний аналіз метафор в обох мовах підтвердив важливість врахування культурних особливостей при перекладі емоційних висловів. Метафори, що мають прямі аналоги в одній мові, не завжди мають таку ж силу або ефект в іншій мові. Однак для досягнення найкращого результату можуть застосовуватись різноманітні стратегії, такі як адаптація, калькування або заміна метафор, з метою збереження емоційного наповнення тексту.

Ефективний переклад емоційних метафор вимагає від перекладача не лише глибоких мовних знань, а й високої культурної компетентності. Емоційні метафори є важливими елементами тексту, оскільки вони передають не лише інформаційний зміст, але й відображають емоційний стан, світогляд автора та особливості культурного контексту. В процесі перекладу особливо важливими є такі аспекти, як глибокий аналіз вихідного тексту, розуміння культурних кодів, що лежать в основі метафоричних образів, а також вміння адаптувати ці образи для цільової аудиторії без втрати емоційної виразності.

Використання різних стратегій перекладу, зокрема функціональних еквівалентів, культурної адаптації, збереження або трансформації

метафор, дозволяє досягти високої якості перекладу, що зберігає як змістову, так і емоційну глибину оригіналу. Конкретні приклади демонструють, що буквальний переклад не завжди є ефективним, особливо коли йдеться про метафори, міцно пов'язані з національними традиціями або історичними особливостями. Тому перекладачеві необхідно виявляти гнучкість, креативність і критичне мислення, щоб передати не лише слова, а й атмосферу, емоції та культурний підтекст.

Таким чином, вдосконалення перекладу емоційних метафор ґрунтується на балансу між точністю і художньою виразністю, що дозволяє досягти максимальної відповідності оригіналу і водночас забезпечити зрозумілість і емоційний відгук серед цільової аудиторії. Це підкреслює важливість комплексного підходу до перекладацької діяльності, де лінгвістичні знання тісно поєднуються з культурологічною обізнаністю та глибоким розумінням психології сприйняття тексту.

Отже, успішний переклад емоційних метафор вимагає комплексного підходу, що поєднує глибоке знання мовних структур, культурних особливостей та здатність до інтерпретації емоційних і концептуальних змістів. Розвиток цієї області перекладу є важливим не лише для теоретичного осмислення, а й для практичного застосування в різних сферах, таких як літературний переклад, міжкультурна комунікація та лінгвістична адаптація текстів.

Список літератури:

1. Бронте Ш. Джейн Ейр. URL: <https://www.ukrplib.com.ua/world/printit.php?tid=1310>
2. Вавринюк Т. Емоційно-експресивна лексика в поетичному мовленні. Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету. 2010. Вип. 4. С. 67–73.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови В. Т. Бусел. Київ : ВТФ “Дерун”, Ірпінь. 2005. 1440 с.
4. Зайцева К.І., Хорошун О.О., Журкова О.Л. Лінгвокогнітивний аналіз метафоричних виразів в англійській та українській мовах. *Закарпатські філологічні студії*. 2023. Випуск 29. Том 1. С. 202–212. DOI: <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2023.29.1.38>
5. Кобиленко Н.К. Когнітивна лінгвістика. Маріуполь : МДУ, 2013. С. 6–18.
6. Конан Дойл А. Пригоди Шерлока Холмса. URL: <https://www.ukrplib.com.ua/world/printit.php?tid=751>
7. Крилова Т.В., Зіненко О.А. Національно-культурна специфіка актуалізації категорії емотивності в перекладі романів М. Етвуд «Оповідь

Служниці» Та «Заповіді». *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. 2020. Том 31 (70) № 4 Ч. 3. С. 40–44. DOI: <https://doi.org/10.32838/2663-6069/2020.4-3/08>

8. Ліпатнікова П.С. Визначення та відтворення емоційно-векторного компонента в процесі перекладу текстів жанру популярної психології. – Дипломна робота на здобуття ступеня магістра спеціальності "Філологія", ОПП "Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська". Київ : НАУ. 97 с. URI: <https://er.nau.edu.ua/handle/NAU/61997>

9. Михайленко В. До вивчення англійсько-української фразеології. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія*. 2019. № 2(42). С. 68–72.

10. Мітчелл М. Звіяні вітром. 2022. Київ : Фоліо, 329.

11. Овчаренко, Н.М. Метафора і метафоризація: філософсько-антропологічний вимір. Дис. докт.філософ. за спец. 033 філософія. Харків, 2021.

12. Остапченко, В.О. Лінгвокогнітивні та прагматистичні властивості лірико-поетичного дискурсу Р.М. Рільке. Дис. канд. філол. наук. Харків, 2019.

13. Остін Д. Гордість і упередження. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=8568>

14. Пастернак, Т.А. Метафоричність у політичному дискурсі. *Філологічні студії*. 2023. № 28 (1). С. 140–145. DOI <https://doi.org/10.32782/trs2663-4880/2023.28.1.26>

15. Пода Д. М. Вербалізація почуттів у листах Лесі Українки (лексичний і фонетичний рівень) : кваліфікаційна робота магістра спеціальності 035 «Філологія» / наук. керівник С. В. Сабліна. Запоріжжя : ЗНУ, 2024. 54 с. URL: <https://dspace.znu.edu.ua/jspui/handle/12345/24262>

16. Прислів'я про МОВУ. URL: <https://dovidka.biz.ua/prisliv-ya-pro-movu/>

17. Рада України. Етичний кодекс лікаря України. (від 27.09.2009).

18. Рада України. Конституція України. (від 28.06.1996 № 254к/96-ВР).

19. Сидоренко І.І. Повтор як ключовий принцип функціонування стилістичних фігур сучасних англomовних драматичних творах. *Актуальні проблеми романо-германської філології та прикладної лінгвістики : збірник наукових праць Чернівецького нац. унів. ім. Ю. Федьковича*. Чернівці, 2017. С. 252–263.

20. Твен М. Гекльберрі Фінн. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=18>

21. Чернова Ю.В., Алієва Ф. кизи. Особливості перекладу метафор. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2022. Т. 33 (72), № 1. Ч. 2. С. 125–129. URL: http://www.philol.vernadskviournals.in.ua/iournals/2022/1_2022/part_2/21.pdf

22. Чернова Ю.В., Алієва Ф.С. Особливості перекладу метафор (на прикладі українських перекладів романів Агати Крісті). *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2022. № 1. Ч. 2. С. 125–129. DOI: <https://doi.org/10.32838/2710-4656/2022.1-2/21>

23. Шекспір В. Веселі дружини Віндзора. Лондон, Англія.1602. Акт 5, сцена 5.

24. Шепель Ю.О. (2022). Структурні та методологічні підстави лінгвокогнітивних особливостей метафоричних моделей цільового шару «людина» в англійській мові. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2022. № 3. С. 140–145. DOI: <https://doi.org/10.32838/2710-4656/2022.3/24>
25. Шидловська В.О. Поняття емоції, емоційності та емотивності у сучасній лінгвістиці. VI Всеукраїнська науково-практична конференція студентів, аспірантів та молодих науковців за міжнародної участі, "Сучасні філологічні дослідження та навчання іноземної мови в контексті міжкультурної комунікації", 2014. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/16477>
26. Avchinnikova, H. (2023). Approaches to the analysis of metaphor as an instrument of linguistic knowledge. *Modern Engineering and Innovative Technologies*, 3 (25-03), 181–189.
27. English idioms. URL: <https://www.theidioms.com>
28. Gentner D. Experimental studies of metaphorical thinking. *Language and Thought*, 1-44.
29. Gibbs, R.W. (1994). *The poetics of mind: Figurative thought, language, and understanding*. New York: Cambridge University Press.
30. Graves R. I, Claudius. Penguin Classics, 2006. 416.
31. Kövecses, Z. (2020). *Extended conceptual metaphor theory*. Cambridge: Cambridge University Press.
32. Lakoff G., Johnson M. *Categories and prototypes*. Cambridge University Press, URL: <https://commonweb.unifr.ch/artsdean/pub/gestens/f/as/files/4610/9778083247.pdf>
33. Lakoff G., Johnson M. *Methods of studying metaphors*, 1980. 202-231.
34. Lakoff, G., & Johnson, M. (1980). *Metaphors We Live By*. Chicago: University of Chicago Press.
35. Lakoff, G., & Turner, M. (1989). *More Than Cool Reason: A Field Guide to Poetic Metaphor*. Chicago: University of Chicago Press.
36. Martin G.R.R. *A feast for Crows: A Song of Ice and Fire: Book Four: 4*. New York: Bantam, 2005. 784.
37. Murphy G.J. *Conceptual Metaphor*. Stanford Encyclopedia of Philosophy. 2022. URL: <https://plato.stanford.edu/entries/metaphor/>
38. Newmark P. *A Textbook of Translation*. – Harlow. New York : Prentice-Hall International 2008. – 292 p.
39. Sauciu G.-A. *The Role of Metaphor in the Structuring of Emotion Concepts*, 2009. *The Role of Metaphor in the Structuring of Emotion Concepts*. URL: <https://www.researchgate.net/publication/311812152> *The Role of Metaphor in the Structuring of Emotion Concepts*.
40. Steen G. *The Cognitive Mechanisms of Metaphorical Understanding*. *Cognitive Science*, 2022. 1006-1035. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s13194-022-00479-5>

References:

1. Bronte, S. (n.d.). Jane Eyre. Available at: <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=1310>
2. Vavrynuk, T. (2010). Emotsiyno-ekspresyivna leksyka v poetychno-movlenni. Filolohichni studii. *Naukovi visnyky Kryvoryzskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu*, 4, 67–73.
3. Busel, V. T. (Ed.). (2005). Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy. Kyiv: VTF “Derun”.
4. Zaitseva, K. I., et al. (2023). Linhvokohnytyvnyi analiz metaforychnykh vyraziv v anhlijskij ta ukrainskij movakh. Available at: <http://dspace.pdpu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/18062/1/Za%D1%96tseva%20Catheryna%20Ivanivna.pdf>
5. Kobilenko, N. K. (2013). Kohnnytyvna linhvistyka. Mariupol: MDU.
6. Doyle, A. C. (n.d.). Pryhody Sherloka Kholmsa. Available at: <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=751>
7. Krylova, T. V., & Zinenko, O. A. (2020). Natsional'no-kul'turna spetsyfyka aktualizatsii katehorii emotyvnosti v perekladi romaniv M. Etvud Opovid' Sluzhnytsi ta Zapozyty. Vcheni zapysky. Available at: https://www.philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2020/4_2020/part_3/4-3_2020.pdf#page=48
8. Lipatnikova, P. S. (2023). Vyznachennya tavidtvorennya emotsiyno-vektornogo komponenta v protsesi perekladu tekstiv zhanru populiarnoyi psykhoholohiyi. Available at: <https://er.nau.edu.ua/server/api/core/bitstreams/5be860ae-e7ef-49bf-98c7-7c8c2654d876/content>
9. Mykhailenko, V. (2019). Do vyvchennya anhlijs'ko-ukrayins'koyi frazeolohiyi. *Naukovi vichnyky Uzhgorods'kogo universytetu. Seriya: Filologiya*, 2(42), 68–72.
10. Mitchell, M. (2022). Zviyani vitrom. Kyiv: Folio.
11. Ovcharenko, N. M. (2021). Metafora i metaforyzatsiya: filosofsko-antropologichni vymir. (Doctoral dissertation, Kharkiv).
12. Ostapchenko, V. O. (2019). *Linhvokohnytyvni ta prahmastylis'ni vlashtyivosti liriko-poetychnoho dyskursu R. M. Ril'ke* (Unpublished doctoral dissertation). Kharkiv.
13. Austen, J. (n.d.). Hordict' i uperezhdeniya. Available at: <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=8568>
14. Pasternak, T. A. (2023). Metaforychnist' u politychnomu dyskursi. *Filolohichni studii*, 28(1), 140–145.
15. Poda, D. M. (2024). Verbalizatsiya pochuttya v lystakh Lesi Ukrainky (leksychni i fonetychni riven'). Available at: <https://dspace.znu.edu.ua/jspui/bitstream/12345/24262/1/%D0%9F%D0%9E%D0%94%D0%90%20%D0%94.docx>
16. Prysliv'ya pro MOVU. (n.d.). Available at: <https://dovidka.biz.ua/prisliv-ya-pro-movu/>
17. Verkhovna Rada Ukrainy. (2009). Etychni kodeks likarya Ukrainy (from September 27, 2009).
18. Verkhovna Rada Ukrainy. (1996). Konstytutsiia Ukrainy (from June 28, 1996, № 254k/96-VR).
19. Sydorenko, I. I. (2017). Povtory jak kliuchovi pryntsyp funktsionuvannya stylistychnykh fihur u suchasnykh anhlo-movnykh dramatychnykh tvorkakh.

Aktual'ni problemy romano-hermans'koi filolohii ta prykhladnoi linhvistyky, 252–263.

20. Twain, M. (n.d.). Hekl'berri Finn. Available at: <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=18>

21. Chernova, Yu. V., & Alieva, F. K. (2022). Osoblyvosti perekladu metafor. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernads'kogo*, 33(72), 125–129. Available at: http://www.philol.vernadskiournals.in.ua/iournals/2022/1_2022/part_2/21.pdf

22. Chernova, Yu. V., & Alieva, F. S. (2022). Osoblyvosti perekladu metafor (na prykladi ukrains'kykh perekladiv romaniv Ahaty Krysty). *Vcheni zapysky*, 1(2), 125–129.

23. Shakespeare, W. (1602). *Veseli družyny Vyndzora*. London.

24. Shepel, Yu. O. (2022). Strukturni ta metodolohichni pidstavy linhvokohnytyvnykh osoblyvostei metaforichnykh modelei tsil'ovoho sharu "lyudyna" v anhlijs'kij movi. *Vcheni zapysky*, 3, 140–145.

25. Shydlovska, V. O. (n.d.). Ponjattia emotsii, emotsiynosti ta emotyvnosti u suchasni linhvistytsii. Available at: <http://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/16477>

26. Avchynnikova, H. (2023). Approaches to the analysis of metaphor as an instrument of linguistic knowledge. *Modern Engineering and Innovative Technologies*, 3(25-03), 181–189.

27. English Idioms. (n.d.). Available at: <https://www.theidioms.com>

28. Gentner, D. (n.d.). Experimental studies of metaphorical thinking. *Language and Thought*, 1–44.

29. Gibbs, R. W. (1994). *The poetics of mind: Figurative thought, language, and understanding*. New York: Cambridge University Press.

30. Graves, R. (2006). I, Claudius. Penguin Classics.

31. Kövecses, Z. (2020). *Extended conceptual metaphor theory*. Cambridge: Cambridge University Press.

32. Lakoff G., Johnson M. *Categories and prototypes*. Cambridge University Press. Available at: https://commonweb.unifr.ch/artsdean/pub/gestens/f/as/files/4610/9778_083247.pdf

33. Lakoff G., Johnson M. (1980) *Methods of studying metaphors* 202-231.

34. Lakoff, G., & Johnson, M. (1980). *Metaphors We Live By*. Chicago: University of Chicago Press.

35. Lakoff, G., & Turner, M. (1989). *More Than Cool Reason: A Field Guide to Poetic Metaphor*. Chicago: University of Chicago Press.

36. Martin, G. R. R. (2005). *A Feast for Crows: A Song of Ice and Fire: Book Four*. New York: Bantam.

37. Murphy, G. J. (2022). *Conceptual Metaphor*. Stanford Encyclopedia of Philosophy. Available at: <https://plato.stanford.edu/entries/metaphor/>

38. Newmark, P. (2008). *A Textbook of Translation*. Harlow: Prentice-Hall International.

39. Sauciuc, G.-A. (2009). *The Role of Metaphor in the Structuring of Emotion Concepts*. Available at: <https://www.researchgate.net/publication/311812152>

40. Steen, G. (2022). *The Cognitive Mechanisms of Metaphorical Understanding*. *Cognitive Science*, 1006–1035. Available at: <https://link.springer.com/article/10.1007/s13194-022-00479-5>